

STATUTY I(XIV) SYNODU ARCHIDIECEZJI WARMIŃSKIEJ WOBEC WYBRANYCH WSKAZAŃ „DYREKTORIUM OGÓLNEGO O KATECHIZACJI” (1997)

Wstęp

Dwudziesta rocznica ukazania się drukiem Dyrektorium Ogólnego o Katechizacji (dalej: Dyrektorium) jest dobrą okazją do refleksji na temat recepcji tego dokumentu. We wstępie czytamy, że „adresatami Dyrektorium są przede wszystkim biskupi, Konferencje Episkopatu i w ogóle ci, którzy z ich polecenia i pod ich kierownictwem są odpowiedzialni za sektor katechetyczny. Jest oczywiste, że Dyrektorium może być ważnym narzędziem w formacji kandydatów do kapłaństwa, w formacji stałej kapłanów oraz w formacji katechetów”¹. Po dwóch dekadach od wydania dokumentu warto przeanalizować najważniejsze akty prawne kościołów partykularnych, aby znaleźć odpowiedzi na pytania: w jaki sposób rozumiana jest katecheza i czy uwzględniono wskazania, normy i cele postępowania sformułowane w Dyrektorium. W tym celu analizie i porównaniu poddano wiele istotnych zaleceń dotyczących katechizacji, które formułują Dyrektorium i statuty przyjęte przez I(XIV) Synod Archidiecezji Warmińskiej [dalej: Synod], przedstawiono problematykę pierwszego głoszenia Ewangelii i katechezy inicjacyjnej, opisano formy katechezy stałej oraz relacje między katechezą a szkolnym nauczaniem religii, zaprezentowano kwestie związane z dostosowaniem katechezy do wieku katechizowanych i wymagań osób niepełnosprawnych, przedstawiono także zalecenia dotyczące formacji do posługi katechetycznej. Na zakończenie sformułowano wnioski i postulaty w oparciu o przeprowadzone badania.

Synod diecezjalny jest ważnym wydarzeniem w życiu Kościoła partykularnego. Jest on nawiązaniem do dawnej tradycji Kościoła, a także do zaleceń II Soboru Watykańskiego i Kodeksu Prawa Kanonicznego. „Synod diecezjalny jest zebraniem wybranych kapłanów oraz innych wiernych Kościoła partykularnego, którzy dla dobra swej wspólnoty diecezjalnej świadczą pomoc biskupowi diecezjalnemu”². Zgodnie ze

¹ DOK 11.

² Kodeks Prawa Kanonicznego, kanon 460.

strukturą Kościoła, która jest hierarchiczna, jedynym ustawodawcą jest biskup diecezjalny, a inni członkowie Synodu mają wyłącznie głos doradczy. Pomagają oni biskupowi rozpoznać wszechstronnie aktualne problemy diecezji i proponują możliwie najlepsze ich rozwiązania³. Pierwszy⁴ (XIV) Synod Archidiecezji Warmińskiej rozpoczął się w 2006, a zakończył prace w 2012 roku⁵. W tym samym roku, w piętnastą rocznicę ukazania się *Dyrektorium Ogólnego o Katechizacji*, opublikowano dokumenty synodalne. Podczas obrad synodalnych trwała ożywiona dyskusja, między innymi nad katechezą i dostosowaniem jej do zmieniającej się sytuacji Kościoła warmińskiego i powszechnego.

Pierwsze głoszenie Ewangelii

Autorzy *Dyrektorium* podkreślają, że „pierwsze głoszenie jest skierowane do niewierzących i tych, którzy faktycznie żyją w stanie obojętności religijnej”⁶. W dokumentach synodalnych wielokrotnie wyrażono przekonanie, że adresatami pierwszego głoszenia są zarówno osoby niewierzące⁷, jak i te, które żyją w stanie obojętności religijnej. W III rozdziale „Życie liturgiczne w parafii” zalecono między innymi, aby „sprawując obrzędy pogrzebowe, prezbiterzy mieli wzgląd zwłaszcza na uczestniczących w nich katolików bardzo rzadko lub nigdy nie uczestniczących we Mszy świętej, niekatolików oraz niewierzących”⁸. W innym miejscu postuluje się, „by duszpasterstwo parafialne coraz bardziej przyjmowało formę nowej ewangelizacji [...], aby swym zasięgiem nie ograniczało się tylko do wiernych biorących aktywny udział w życiu sakramentalnym i eklezjalnym, ale by skierowane też było i do tych ochrzczonych katolików, którzy praktycznie żyją poza Kościołem”⁹.

³ Tamże, 466.

⁴ W historii Diecezji Warmińskiej odbyło się dwanaście synodów diecezjalnych. Trzynasty synod, zwołany przez bpa Maksymiliana Kallera w 1932 roku, nie został dokończony. Czternasty synod jest pierwszym w dwudziestoletniej historii archidiecezji warmińskiej (ustanowionej 25 marca 1992 przez papieża Jana Pawła II). Dla zachowania ciągłości z diecezją warmińską pierwszy synod archidiecezjalny ma podwójny numer: I(XIV): zob.: W. Ziemia, *Słowo wstępne*, w: *I(XIV) Synod Archidiecezji Warmińskiej (2006-2012). Misja Kościoła Warmińskiego w dziele Nowej Ewangelizacji*, red. W. Nowak, P. Rabczyński, L. Świto, Olsztyn 2012, s. 5-8. [dalej: I(XIV) Synod].

⁵ Prace swoim zasięgiem objęły komisje diecezjalne a także zespoły synodalne w parafiach, zaangażowanych było wiele osób, którym towarzyszyło poczuciem odpowiedzialności za Kościół. Owocem tych prac są statuty regulujące życie Kościoła lokalnego. Zob. K. Dullak, *I(XIV) Synod Archidiecezji Warmińskiej (2006-2012). Misja Kościoła Warmińskiego w dziele Nowej Ewangelizacji*, „Studia Koszalińsko-Kołobrzeskie” 20(2013), s. 33-47.

⁶ DOK 61.

⁷ Synod podkreśla, że taka działalność Kościoła wynika z „obowiązku dzielenia się swoją wiarą z tymi, którzy jeszcze nie znają Ewangelii, którzy szukają drogi do zbawiającego Boga”. I(XIV) Synod 510.

⁸ I(XIV) Synod 165.

⁹ I(XIV) Synod 279.

W Dyrektorium czytamy, że celem „pierwszego głoszenia” jest przede wszystkim głoszenie Ewangelii i wzywanie do nawrócenia¹⁰. Synod potwierdza tę tezę i przypomina, że „Kościół jest ze swej natury misyjny, przyjmuje głoszenie Ewangelii jako swój pierwszy i podstawowy obowiązek zlecony przez Chrystusa Pana”¹¹. Do realizacji tego zadania powołany jest każdy chrześcijanin¹². Jednak warunkiem skuteczności działania jest prawdziwe nawrócenie, dlatego „Kościół pragnie, by na ogół pierwszy etap procesu katechetycznego był poświęcony zapewnieniu nawrócenia”¹³. Autorzy Dyrektorium zwracają uwagę, że etap ten może być realizowany za pośrednictwem katechezy kerygmatycznej, nazywanej też prekatechezą¹⁴. Niestety, w dokumentach synodalnych nie znajdziemy bezpośredniego odwołania do katechezy kerygmatycznej, która „jest propozycją Dobrej Nowiny w relacji do trwałego wyboru wiary”¹⁵.

Katecheza inicjacyjna

Autorzy Dyrektorium przypominają, że koniecznym ogniwem, między działaniem misyjnym i działalnością duszpasterską Kościoła, jest katecheza inicjacyjna. Katecheza ta, nie może mieć charakteru ponadobowiązkowego, ale musi mieć działanie podstawowe, ponieważ bez niej działalność misyjna nie miałaby ciągłości i byłaby bezowocna, katecheza ta nie może sprowadzać się wyłącznie do czegoś czysto okazjonalnego¹⁶. Dlatego też Synod jednoznacznie zaleca, aby katecheza w archidiecezji warmińskiej była prowadzona w sposób systematyczny¹⁷ i swym zasięgiem obejmowała wszystkich wiernych¹⁸.

Istotne jest podkreślanie podstawowego elementu katechezy inicjacyjnej, jakim jest wtajemniczenie chrześcijańskie i jego ścisły związek z sakramentami: chrztu, bierzmowania i Eucharystii¹⁹. Kierując się tymi wskazaniem Synod zaleca, aby w każdej parafii prowadzić stałe przygotowanie do sakramentów inicjacji chrześcijańskiej. „Przed chrztem dziecka rodzice i chrzestni powinni uczestniczyć

¹⁰ „Synod potwierdza aktualność wypracowanego przez wieki modelu duszpasterskiego Kościoła i uznaje, że podstawowym zadaniem jego działalności misyjnej i apostołkiej jest głoszenie Słowa Bożego”. I(XIV) Synod 285.

¹¹ I(XIV) Synod 507. Odniesiono się także do potrzeby nawrócenia. Zob. Synod, 193.

¹² DOK 61.

¹³ DOK 62.

¹⁴ Zob. tamże.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ DOK 64.

¹⁷ I(XIV) Synod 250.

¹⁸ Należy zauważyć, że Synod do stałych form działalności duszpasterstwa akademickiego zalecił między innymi „przygotowanie do inicjacji chrześcijańskiej” – tamże, 338.

¹⁹ DOK 64-68.

w katechezie przygotowawczej, wprowadzającej w tajemnicę sakramentu i jego liturgię [...] zaleca się obowiązek uczestnictwa rodziców i chrzestnych w naukach przedchrzcielnych. W większych parafiach powinien być ustalony i ogłoszony stały termin i godzina takiej nauki²⁰. Synod szczegółowo określa formę przygotowania dzieci do przyjęcia Eucharystii²¹, ale także zaleca, aby w „celu pogłębiania wiary i formowania postaw religijno-moralno-społecznych, organizować spotkania formacyjne dla rodziców z racji pierwszej Komunii świętej dzieci”²². W dokumentach synodalnych zapisano, że należy szczególną troską objąć młodzież przygotowującą się do przyjęcia sakramentu bierzmowania. Synod zaleca, aby „przygotowanie do tego sakramentu trwało minimum dziewięć miesięcy i było przeprowadzone w parafii zamieszkania uczniów. Spotkania należy organizować przynajmniej raz na dwa tygodnie i nie wolno ich ograniczać wyłącznie do Mszy świętej. W tym okresie młodzież powinna uczestniczyć w okresowych nabożeństwach (różaniec, majowe itp). Spotkania powinny odbywać się w małych grupach (maksymalnie 12-osobowych), mogą prowadzić je księża, nauczyciele religii i osoby świeckie do tego odpowiednio przygotowane”²³.

Formy katechezy stałej

Do form katechezy stałej Dyrektorium zalicza: studium i pogłębienie Pisma Świętego, chrześcijańskie odczytywanie wydarzeń, katechezę liturgiczną, katechezę okazjonalną, inicjatywy formacji duchowej, systematyczne pogłębianie orędzia chrześcijańskiego za pośrednictwem nauczania teologicznego²⁴.

Autorzy Dyrektorium zalecają, aby studium Pisma Świętego odbywało się „nie tylko w Kościele, lecz także z Kościołem i jego zawsze żywą wiarą [...] Tak zwane *lectio divina* jest znakomitą formą żywego studium Biblii”²⁵. W dokumencie synodalnym wielokrotnie podkreśla się znaczenie Słowa Bożego w katechezie. Statuty zawierają wiele sformułowań, świadczących o tej tezie, np.: „przez katechizację rozumiemy głoszenie Słowa Bożego”²⁶, „katecheza parafialna jest podstawowym i naturalnym miejscem przepowiadania Słowa Bożego”²⁷, „Synod potwierdza aktualność wypracowanego przez wieki modelu duszpasterskiego Kościoła i uznaje, że podstawowym zadaniem jego działalności misyjnej i apostołkiej jest głoszenie

²⁰ I(XIV) Synod 70-71.

²¹ I(XIV) Synod 103, 271.

²² I(XIV) Synod 376.

²³ I(XIV) Synod 257.

²⁴ DOK 71.

²⁵ Tamże.

²⁶ I(XIV) Synod 250.

²⁷ I(XIV) Synod 254.

Słowa Bożego²⁸. Natomiast w dokumencie odnajdziemy zaledwie jedno wskazanie odnoszące się do indywidualnego studium Biblii²⁹.

Dla chrześcijańskiego odczytywania wydarzeń nieodzowne jest studium nauczania społecznego Kościoła w celu wyjaśniania rzeczywistości poprzez badanie jej zgodności czy niezgodności z Ewangelią³⁰. Mając na uwadze tę formę katechezy, „Synod wzywa do solidarności w działaniach, które pomogą przewyciężyć istniejące patologie życia społeczno-gospodarczego przez: budzenie świadomości wśród ludzi, że kościelne nauczanie społeczne wywodzi się z Ewangelii i jest uszczegółowieniem jej wskazań w dziedzinie relacji społecznych³¹. Ponadto zaleca się „dążenie do większej znajomości nauki społecznej Kościoła, szczególnie przez katechezę dla dorosłych i rozpowszechnianie dokumentów społecznego nauczania Kościoła, a zwłaszcza papieskich encyklik społecznych; uświadamianie wiernym, że Kościół jest głęboko zaangażowany w tworzenie systemu społecznego, w którym najwyższymi wartościami są sprawiedliwość, równość ludzi oraz poszanowanie godności każdego człowieka i ma wypracowane do tego narzędzia³²”.

Autorzy Dyrektorium przypominają, że katecheza liturgiczna przygotowuje do przyjęcia sakramentów oraz sprzyja zrozumieniu i głębszemu przeżyciu liturgii³³. W III rozdziale „Życie liturgiczne parafii” wielokrotnie podkreślono, że swoje zadanie Kościół wypełnia w szczególny sposób przez świętą liturgię, poprzez którą głosi i celebrowuje misterium Chrystusa, aby wierni właściwie je rozumieli, przeżywali i świadczyli o Nim w świecie. Liturgia chrześcijańska przypomina wydarzenia, przez które dokonało się nasze zbawienie, ale jednocześnie aktualizuje je i uobecnia³⁴. Autorzy dokumentu podkreślają, że „wychowanie liturgiczne ma się dokonywać przez katechizację, katechezę presakramentalną, przez osobisty wysiłek wiernych i przez samą celebrację liturgii³⁵ a „dobrze przygotowana i przeżywana liturgia jest «źródłem i szczytem» życia chrześcijańskiego oraz najbardziej podstawowym

²⁸ I(XIV) Synod 285. Ponadto w rozdziale III „Życie liturgiczne w parafii” Synod przypomina, że „Podstawowym sposobem nauczania we wspólnocie parafialnej jest głoszona w czasie Eucharystii homilia. Treściowo homilie powinny koncentrować się na przekazie słowa Bożego zawartego w Piśmie Świętym, a przeczytanego w czasie liturgii mszalnej. W homilii należy wykorzystać egzegezę tekstu biblijnego oraz uwzględnić bogatą i wielowiekową tradycję Kościoła”. I(XIV) Synod 94.

²⁹ W rozdziale III „Życie liturgiczne w parafii” czytamy: „Duszpasterze powinni pouczać wiernych o konieczności codziennej modlitwy porannej i wieczornej, tak osobistej, jak i wspólnej, zwłaszcza w rodzinie. Modlitwa chrześcijanina będąca rozmową z Bogiem domaga się nie tylko mówienia do Niego, ale także wsłuchania się w Słowo Boże”. I(XIV) Synod 206.

³⁰ DOK 71.

³¹ I(XIV) Synod 531.

³² I(XIV) Synod 532.

³³ DOK 71.

³⁴ I(XIV) Synod 43-249.

³⁵ I(XIV) Synod 48.

elementem duszpasterstwa parafialnego³⁶. Ponadto Synod wśród podstawowych form katechezy dorosłych, które powinny być prowadzone w parafiach, zalicza „celebracje liturgiczne połączone z głoszeniem słowa”³⁷.

Zadaniem katechezy okazjonalnej jest niesienie pomocy w interpretowaniu i przeżywaniu w świetle wiary określonych okoliczności życia osobistego, rodzinnego, społecznego i eklezjalnego³⁸. Niestety, w statutach synodalnych odnajdziemy niewiele wskazań bezpośrednio odnoszących się do tej formy katechezy³⁹.

Inicjatywy formacji duchowej mają służyć umacnianiu przekonań, otwieraniu nowych perspektyw, pomocy w modlitwie i odkrywaniu nowych zadań w pójściu za Chrystusem⁴⁰. Do tych inicjatyw Synod zaliczył między innymi festyny, koncerty ewangelizacyjne⁴¹. Ponadto zalecono, aby w parafiach „organizować dni skupienia, które mogłyby łączyć poszczególne grupy na modlitwie (np. małżonków, matki, ojców, rodziców oczekujących dziecka, przygotowujących swoje dzieci do sakramentów św.). Należy również zachęcać małżeństwa i rodziny do udziału w rekolekcjach i dniach skupienia organizowanych przez ruchy małżeńskie oraz diecezjalne duszpasterstwo rodzin”⁴². Do tradycyjnych inicjatyw formacji duchowej zaliczono także rekolekcje adwentowe i wielkopostne oraz pielgrzymki⁴³.

Na temat ostatniej formy katechezy stałej, czyli systematycznego pogłębienia orędzia chrześcijańskiego za pośrednictwem nauczania teologicznego, które przyczyniałoby się do wychowania w wierze i prowadziło do wzrostu jej zrozumienia⁴⁴, Synod nie sformułował bezpośrednich postulatów⁴⁵.

³⁶ I(XIV) Synod 44.

³⁷ I(XIV) Synod 266.

³⁸ DOK 71.

³⁹ W dokumencie synodalnym nie użyto sformułowania katecheza okazjonalna. Z kontekstu wypowiedzi można jedynie wnioskować, że postuluje się o taką katechezę w ramach sprawowania sakramentów i sakramentaliów.

⁴⁰ DOK 71.

⁴¹ I(XIV) Synod 288.

⁴² I(XIV) Synod 312.

⁴³ I(XIV) Synod 338.

⁴⁴ DOK 71.

⁴⁵ Mówiąc o wartości systematycznego pogłębienia orędzia chrześcijańskiego za pośrednictwem nauczania teologicznego, Synod jedynie zachęca „księży wikariuszy i proboszczów do ustawicznego kształcenia teologiczno-pastoralnego poprzez kontynuowanie studiów podyplomowych, licencjackich, doktoranckich na Wydziale Teologii UWM w Olsztynie oraz na innych wydziałach i uczelniach. Studia teologiczno-pastoralne zastępują tradycyjny egzamin wikariuszowski i proboszczowski”. I(XIV) Synod 367.

Katecheza a nauczanie religii w szkole

Pomiędzy nauczaniem religii w szkole a katechezą zachodzą relacje zróżnicowania i komplementarności⁴⁶. Z dokumentów synodalnych jasno wynika, iż autorzy mają świadomość, że istnieje nierozdzielny związek i zarazem jasna różnica między nauczaniem religii a katechezą, dlatego w sposób celowy zapisali oddzielnie wskazania dotyczące ich organizacji⁴⁷. Dokument synodalny nie prezentuje szczegółowo, tak jak Dyrektorium, kontekstu szkolnego i zadań, które ma realizować nauczanie religii. Wynika to z tego, że nauczanie religii zadomowiło się na terenie szkół, a jego kwestie zostały ujęte w Konkordacie i dokumentach państwowych. Skupiono się wyłącznie na kwestiach organizacyjnych: programie katechizacji, doborze podręczników, formacji katechetów, odpowiedzialności za nauczanie religii w szkołach⁴⁸. Synod przypomniał obowiązki nauczycieli religii⁴⁹ oraz wyraził „wdzięczność siostronom zakonnym i katechetom świeckim, którzy swoją pracą wspierają osoby duchowne w katechizacji”⁵⁰.

Dostosowanie katechezy do wieku katechizowanych

Biorąc pod uwagę zróżnicowane potrzeby i zdolności adresatów, katecheza musi być dostosowana do wieku katechizowanych. Autorzy Dyrektorium zwracają uwagę, że „należy zintegrować różne etapy drogi wiary, troszcząc się szczególnie o to, by katecheza dzieci znalazła harmonijne wypełnienie w okresach późniejszych”⁵¹. Podczas szóstego posiedzenia Komisji Wychowania i Nauczania, które odbyło się 26 lutego 2008 roku, podjęto decyzję, że należy uwzględnić w dokumentach synodalnych rodzaje katechezy, kierując się zaleceniami Dyrektorium, i dostosować je do wieku katechizowanych. Dlatego opisując zalecenia dotyczące katechezy parafialnej wyróżniono grupy: dzieci, młodzieży i dorosłych.

⁴⁶ DOK 73.

⁴⁷ Dyskusja na ten temat odbyła się podczas posiedzenia Komisji Wychowania i Nauczania w dniu 21 lutego 2009 roku. Podczas spotkania postanowiono ostatecznie rozdzielić wskazania dotyczące katechezy i nauczania religii w szkole: zob. B. Szczurek, *Protokół z posiedzenia Komisji Wychowania i Nauczania z dnia 21.02.2009 roku*, Archiwum Wydziału Nauki Katolickiej, Teczka: I Synod Archidiecezji Warmińskiej.

⁴⁸ I(XIV) Synod 268-278.

⁴⁹ „Katecheta jest nauczycielem religii, który poprzez głęboką wiarę i świadectwo osobistego życia prowadzi katechizowanych do Boga. Katecheta zobowiązany jest do przekazu niezmienionej i wolnej od błędów doktryny wiary Kościoła rzymskokatolickiego oraz pomocy dzieciom i młodzieży w kształtowaniu postawy dojrzałego chrześcijanina”. I(XIV) Synod 273.

⁵⁰ I(XIV) Synod 272.

⁵¹ DOK 171.

Zarówno wczesne, jak i późniejsze dzieciństwo stanowią czas socjalizacji oraz wychowania, w którym dokonuje się wtajemniczenie chrześcijańskie, zapoczątkowane przez chrzest. W tym okresie należy umożliwić dziecku poznanie Boga i życia Kościoła oraz pomóc mu formować wiarę⁵². Bardzo ważnymi miejscami, gdzie dokonuje się wychowanie dziecka, są rodzina i szkoła. Autorzy Dyrektorium podkreślają potrzebę współpracy katechetów z rodzinami dzieci i ich nauczycielami⁵³, aspekt ten znalazł także odbicie w statutach synodalnych⁵⁴. Do najważniejszych zadań katechezy dzieci Synod zaliczył „przygotowanie katechizowanych do modlitwy i życia sakramentalnego oraz włączenie ich w życie parafii”. Zadania te znajdują także odzwierciedlenie w Dyrektorium⁵⁵. Niestety, w dokumentach synodalnych nie uwzględniono zalecenia Dyrektorium, odnoszącego się do sytuacji dzieci, które nie mają wsparcia religijnego ze strony rodziny. Biorąc pod uwagę sytuację, że wiele dzieci znajduje się w bardzo trudnej sytuacji, w której brakuje odpowiedniego wsparcia religijnego ze strony najbliższych, należy szczególnie ubolewać nad tym, że w dokumentach synodalnych nie znalazł się zapis na ten temat⁵⁶.

W punkcie dotyczącym katechezy młodzieży autorzy Dyrektorium słusznie zauważają: „oddalenie od Kościoła, czy przynajmniej obojętność w stosunku do niego, jest u wielu młodych podstawową postawą. Często odbija się w tym brak wsparcia duchowego i moralnego rodzin oraz niedostatki otrzymanej katechezy. Z drugiej strony, u bardzo wielu młodych silne i gwałtowne jest dążenie do poszukiwania sensu, do solidarności, do zaangażowania społecznego, do samego doświadczenia religijnego”⁵⁷. Biorąc pod uwagę kontekst życia młodzieży specyficzny dla archidiecezji warmińskiej⁵⁸, zalecono w dokumentach synodalnych między innymi,

⁵² DOK 178.

⁵³ DOK 179.

⁵⁴ „Synod zaleca, aby parafie organizowały dla rodziców katechezę rodzinną, która będzie wspierać rodziców w ich zadaniach wychowawczych. Mają temu służyć kontakty osobiste rodziców z duszpasterzami i moderatorami świeckimi, specjalnie organizowane spotkania, kursy, katechezy dla dorosłych, spotkania okolicznościowe, parafialne poradnie życia rodzinnego”. I(XIV) Synod 253.

⁵⁵ DOK 178.

⁵⁶ Sprawa braku wsparcia religijnego rodziny była poruszana na trzecim posiedzeniu Komisji Wychowania i Nauczania, które odbyło się w dniu 09.06.2007 r. Omówiono wówczas ten istotny problem i postulowano wprowadzenie wskazań w ostatecznej wersji dokumentu synodalnego. W projekcie statutów synodalnych zamieszczono stosowne zapisy, jednak podczas ostatecznej redakcji dokumentów odrzucono je bez uzasadnienia (zob.: B. Szczurek, *Protokół z III posiedzenia Komisji Wychowania i Nauczania z dnia 09.06.2007 roku*, Archiwum Wydziału Nauki Katolickiej, Teczka: *I Synod Archidiecezji Warmińskiej*). Jedynie przy wskazaniach dotyczących działalności parafialnych zespołów Caritas zalecono, aby dzieci z rodzin niewydolnych wychowawczo objąć troską (zob. I(XIV) Synod 428).

⁵⁷ DOK 182.

⁵⁸ Wielu młodych ludzi żyje w małych miejscowościach i muszą dojeżdżać do szkoły i parafii. Znaczna część młodzieży uczącej się w szkołach ponadgimnazjalnych opuszcza dom rodzinny i zamieszkuje w miejscowościach, gdzie uczęszczają do szkół. Wielu młodych ludzi pochodzi z rodzin rozbitych i mało religijnych: zob. B. Szczurek, *Protokół z IV posiedzenia Komisji Wychowania*

aby pomóc młodzieży w wyborze drogi powołania życiowego, [...] w odkrywaniu sensu życia, ułatwić osiągnięcie dojrzałości chrześcijańskiej, udzielić pomocy w odkrywaniu i porządkowaniu wartości, docenić wartość życia duchowego i modlitwy, dać intelektualną podbudowę wiary, a nade wszystko wprowadzić młodzież w życie wspólnoty Kościoła parafialnego, diecezjalnego i powszechnego⁵⁹. Jednym z ważnych tematów w tym okresie jest przygotowanie do przyjęcia sakramentu bierzmowania, dlatego Synod sformułował szereg zaleceń dotyczących przygotowania do przyjęcia tego sakramentu⁶⁰. Na zakończenie statutów dotyczących katechezy młodzieży zalecono, aby katechezy prowadzić w klimacie dialogu, który będzie przygotowywał młodych ludzi do dojrzałej wiary⁶¹.

Autorzy Dyrektorium podkreślają, że przekaz wiary dla dorosłych powinien uwzględniać doświadczenia oraz potrzeby wiary i pytania, które oni stawiają⁶². Synod podziela ten pogląd i wskazania dotyczące katechezy dorosłych poprzedza stwierdzeniem, że „katechizacja ta powinna być dostosowana do mentalności, zainteresowań i warunków życiowych osób dorosłych”⁶³. Dyrektorium wyróżnia następujące grupy odbiorców katechezy: wierzących; osoby, które oddaliły się od wiary; nieochrzczonych; osoby, które pochodzą z wyznań chrześcijańskich⁶⁴. Wskazania Synodu dotyczące katechezy dorosłych wyraźnie uwzględniają dwie pierwsze grupy adresatów⁶⁵ i to nie tylko we wskazaniach katechetycznych, ale także we wskazaniach duszpasterskich, gdzie zaleca się, by duszpasterstwo „swym zasięgiem nie ograniczało się tylko do wiernych biorących aktywny udział w życiu sakramentalnym i eklezjalnym, ale by skierowane też było i do tych ochrzczonych katolików, którzy praktycznie żyją poza Kościołem”⁶⁶. Natomiast w niewielkim stopniu uwzględniono pozostałych adresatów⁶⁷.

i Nauczania z dnia 15.09.2007 roku, Archiwum Wydziału Nauki Katolickiej, Teczka: I Synod Archidiecezji Warmińskiej.

⁵⁹ I(XIV) Synod 256.

⁶⁰ Synod zaleca, „aby przygotowanie do tego sakramentu trwało minimum dziewięć miesięcy i było przeprowadzone w parafii zamieszkania uczniów. Spotkania należy organizować przynajmniej raz na dwa tygodnie i nie wolno ich ograniczać wyłącznie do Mszy świętej. W tym okresie młodzież powinna uczestniczyć w okresowych nabożeństwach (róžaniec, majowe, itp.). Spotkania powinny odbywać się w małych grupach (maksymalnie 12-osobowych), mogą prowadzić je księža, nauczyciele religii i osoby świeckie do tego odpowiednio przygotowane. Za dopuszczenie do bierzmowanie odpowiadają księža proboszczowie”. I(XIV) Synod 257.

⁶¹ I(XIV) Synod 261.

⁶² DOK 172.

⁶³ I(XIV) Synod 264.

⁶⁴ DOK 172.

⁶⁵ I(XIV) Synod 265-267.

⁶⁶ I(XIV) Synod 279.

⁶⁷ W rozdziale IV, zawierającym bezpośrednie wskazania do katechezy dorosłych, nie odnajdziemy wskazań dotyczących bezpośrednio osób nieochrzczonych lub pochodzących z wyznań chrześcijańskich, niebędących w pełnej komunii z Kościołem katolickim (zob. I(XIV) Synod 265-267).

Biorąc pod uwagę, że wzrastająca liczna osób starszych stanowi w archidiecezji warmińskiej nowe i specyficzne zadanie duszpasterskie, należy ubolewać nad tym, że w statutach synodalnych nie poświęcono miejsca katechezie osób starszych⁶⁸. W Dyrektorium czytamy: „osoby te, często postrzegane jako bierny podmiot, traktowane niekiedy jak jakieś obciążenia, powinny zostać uznane – w świetle wiary – za dar Boży dla Kościoła i społeczeństwa, do którego należy się zwrócić z odpowiednią katechezą. [...] Należy uwzględnić tutaj zróżnicowanie warunków osobowych, rodzinnych i społecznych, a w szczególności próbę samotności i ryzyko zepchnięcia na margines”⁶⁹.

Katecheza osób niepełnosprawnych

Dyrektorium zwraca uwagę, że współcześnie rozwinięta świadomość społeczna i eklezjalna oraz postęp pedagogiki specjalnej sprawiają, iż należy katechizować także osoby, które „cierpią upośledzenie⁷⁰ fizyczne, umysłowe lub inne braki”⁷¹. Katechezie specjalnej poświęcono trzecie posiedzenie synodalnej Komisji Wychowania i Nauczania. Podczas spotkania katecheci, którzy pracują w szkołach specjalnych, wyrazili wiele cennych uwag dotyczących katechezy tych osób, zwłaszcza przygotowania do przyjęcia sakramentów. Jednakże z nieznanych powodów, przy ostatecznej redakcji dokumentu zespół redakcyjny nie uwzględnił tych wniosków i dlatego nie odnajdziemy ich w części poświęconej katechizacji⁷².

Jedynie we wstępie do rozdziału V „Duszpasterstwo w archidiecezji i parafii” zapisano uwagę, że „zamieszkujące w archidiecezji warmińskiej mniejszości religijne, wyznaniowe, agnostycy i ateści stanowią wyzwanie dla Kościoła na poziomie otwartego i rzetelnego dialogu oraz ekumenizmu” (I(XIV) Synod 278). W rozdziale III „Życie liturgiczne w parafii” odnajdziemy krótki zapis dotyczący czasu trwania katechumenatu osób dorosłych (I(XIV) Synod 74).

⁶⁸ Statuty mówiące o katechizacji nie zawierają żadnych zaleceń dotyczących osób starszych. Jedynie zaleca się w punkcie 109: „Synod zachęca do odprawienia kilka razy w roku Mszy świętej w domu chorego lub osoby w podeszłym wieku” i w punkcie 305: „zaleca wspieranie działań mających na celu zapewnienie wszystkim członkom rodzin godnego przeżycia okresu poza aktywnością zawodową, okresu osamotnienia i wdowieństwa oraz organizację czasu osobom w podeszłym wieku (np. Uniwersytety III Wieku, Kluby Seniorów, Kluby tematyczne dla osób III wieku)”.

⁶⁹ DOK 186.

⁷⁰ Podczas trzeciego posiedzenia synodalnej Komisji Wychowania i Nauczania, które było poświęcone katechezie specjalnej, katecheci pracujący w szkołach, do których uczęszczają uczniowie niepełnosprawni, zaapelowali, aby nie poślugać się terminem „upośledzenie umysłowe”. Chociaż to określenie jest powszechnie używane, to wyrazili wspólny pogląd, że jest ono niepotrzebnie stygmatyzujące te osoby. Przy ostatecznej redakcji statutów synodalnych uwzględniono ich postulat i użyto sformułowania „niepełnosprawność intelektualna”. Zob. B. Szczurek, *Protokół z III posiedzenia Komisji Wychowania i Nauczania...*

⁷¹ DOK 189.

⁷² Zob. B. Szczurek, *Projekt statutów Komisji Wychowania i Nauczania z dnia 22 kwietnia 2010 roku*, Archiwum Wydziału Nauki Katolickiej, Teczka: I Synod Archidiecezji Warmińskiej.

Jedynie część z nich znalazła się w rozdziale poświęconym duszpasterstwu, gdzie zapisano między innymi: „Duszpasterstwo osób z niepełnosprawnością ma na celu włączenie ich w zbawcze dzieło Chrystusa i Kościoła. Dokonuje się to przez duszpasterską pracę Kościoła. Wszystkie typy niepełnosprawności wchodzą w zakres oddziaływania Duszpasterstwa Osób Niepełnosprawnych [DON]. Zadaniem DON jest wspieranie tych osób na płaszczyźnie duchowej, psychoemocjonalnej oraz egzystencjalnej. Duszpasterstwo specjalistyczne, mając to na uwadze, pracuje nie tylko z samymi podopiecznymi, ale wpływa na całe społeczeństwo, aby je uwrażliwić na duchowe i materialne problemy ludzi dotkniętych niepełnosprawnością. [...] Synod postuluje, aby zapewnić odpowiednią liczbę specjalnie przygotowanych prezbiterów, którzy poświęcą się pracy duszpasterskiej i katechetycznej wśród osób z niepełnosprawnością”⁷³.

Formacja do posługi katechetycznej

Autorzy Dyrektorium podkreślają, że dla zapewnienia właściwego funkcjonowania posługi katechetycznej należy nadać istotne znaczenie duszpasterstwu katechetów⁷⁴. Założenie to wynika z przekonania, że posługa katechetyczna musi opierać się na osobach właściwie uformowanych i przygotowanych. Zaleca się, aby formacja obejmowała zarówno prezbiterów, jak i osoby świeckie, zarówno w ramach studiów, jak i w okresie formacji stałej⁷⁵. Wskazania dotyczące przygotowania osób duchownych⁷⁶ i świeckich⁷⁷ zostały bardzo ogólnie ujęte w statutach synodalnych. Ponadto „Synod docenił wieloletnią tradycję kształcenia nauczycieli religii, która prowadzona była w ramach Instytutu Katolickiego w Gietrzwałdzie, założonego przez ks. Józefa Wojtukiewicza oraz Instytutu Kultury Chrześcijańskiej im. Jana Pawła II w Olsztynie, założonego przez ks. Mariana Borzyszkowskiego⁷⁸. Formacja permanentna księży została omówiona w rozdziale VI⁷⁹, natomiast w zaleceniach wobec świeckich zapisano: „każdy katecheta zobowiązany jest do stałego pogłębiania osobistej formacji duchowej i intelektualnej. Nauczyciel religii powinien uczestniczyć w rekolekcjach organizowanych przez Wydział Nauki Katolickiej, konferencjach metodycznych i rejonowych, formacyjnych spotkaniach z proboszczem parafii, na terenie której znajduje się szkoła, wybranych formach doskona-

⁷³ I(XIV) Synod 342, 346.

⁷⁴ DOK 233

⁷⁵ DOK 234, 235.

⁷⁶ Formacji alumnów I(XIV) Synod poświęcił jedenaście rozdziałów, w których opisano zasady formacji do kapłaństwa i posługi katechetycznej: zob. I(XIV) Synod 377-389.

⁷⁷ Przygotowaniu osób świeckich do pełnienia misji w Kościele poświęcono rozdział VII „Poślanictwo świeckich w misji ewangelizacyjnej Kościoła Warmińskiego”. Zob. I(XIV) Synod 398-441.

⁷⁸ I(XIV) Synod 272.

⁷⁹ Stała formacja prezbiterów. Zob. I(XIV) Synod 362-368.

lenia zawodowego związanych z nauczaniem religii, konsultacjach zespołowych i lekcjach otwartych”⁸⁰.

Dyrektorium zaleca podjęcie starań w celu wzbudzenia w parafiach i wspólnotach chrześcijańskich powołań do katechizacji⁸¹. Synod bardzo ściśle określa zalecenia dotyczące troski o powołania do kapłaństwa⁸², jednocześnie wskazuje osobę odpowiedzialną, którą ustanawia delegata arcybiskupa metropolity warmińskiego ds. powołań kapłańskich⁸³.

W statutach synodalnych brakuje wskazań dotyczących troski o powołania do służby katechetycznej wśród świeckich. Biorąc pod uwagę niewielką liczbę osób studiujących teologię, należy liczyć się z tym, że w najbliższych latach w archidiecezji warmińskiej będzie brakować świeckich nauczycieli religii i osób prowadzących katechezę parafialną⁸⁴.

Wnioski i postulaty

Analiza obu dokumentów pozwala stwierdzić, że zarówno rozumienie pojęcia „katecheza”, jak i poszczególnych wskazań, nie są sprzeczne ze sobą. Pomimo zgodności dotyczącej istotnych treści, należy jednak zwrócić uwagę na pewne braki, które wystąpiły. W związku z tym postuluje się, aby uwzględnić w posłudze katechetycznej i duszpasterskiej następujące wskazania zawarte w Dyrektorium, a nieuwzględnione w Statutach synodalnych:

- wykorzystać szczególny charakter katechezy kerygmatacznej, która w swej koncepcji ma pomóc w odkrywaniu tajemnicy Słowa Bożego, nadającego wymiar zbawczy;
- w większym stopniu zwrócić uwagę na katechezę okazjonalną, której zadaniem jest niesienie pomocy w interpretowaniu i przeżywaniu w świetle wiary określonych okoliczności życia osobistego, rodzinnego, społecznego i eklezjalnego;
- zachęcać wiernych do systematycznego pogłębiania orędzia chrześcijańskiego za pośrednictwem nauczania teologicznego, które przyczyniałoby się do wychowania w wierze i prowadziło do wzrostu jej zrozumienia;
- uwzględnić sytuację wielu dzieci, które nie mają wsparcia religijnego ze strony rodziców i najbliższych osób;

⁸⁰ I(XIV) Synod 278.

⁸¹ DOK 233.

⁸² I(XIV) Synod 390-397.

⁸³ I(XIV) Synod 391.

⁸⁴ Zob. A. Bielinowicz, *Ogłoszenia katechetyczne. Konferencja księży dziekanów. 1 grudnia 2016*, Teczka:Ogłoszenia WNK, Archiwum Wydziału Nauki Katolickiej w Olsztynie.

- poświęcić więcej uwagi osobom starszym w taki sposób, aby nie były one postrzegane jako bierny podmiot katechezy, lecz mogły być uznane za dar Boży dla Kościoła i społeczeństwa;
- podjąć starania dotyczące troski o powołania osób świeckich do służby katechetycznej w parafiach i nauczaniu religii w szkołach.

Pierwszy Synod Archidiecezji Warmińskiej został zakończony pięć lat temu. Jego dokumenty są świadectwem wiary, wiedzy i troski pasterzy oraz wiernych o Kościół w wymiarze lokalnym. Należy dołożyć wszelkich starań, aby statuty synodalne stały się przede wszystkim podręcznikiem dla wszystkich, którzy podejmują się posługi katechetycznej i duszpasterskiej, a nie były jedynie pamiątką historycznych wydarzeń.

Streszczenie

Analizie poddano wiele istotnych zaleceń dotyczących katechizacji, które formułuje Dyrektorium Ogólne o Katechizacji oraz porównano je ze statutami I(XIV) Synodu Archidiecezji Warmińskiej. W artykule przedstawiono problematykę pierwszego głoszenia Ewangelii i katechezy inicjacyjnej, opisano formy katechezy stałej oraz relację katechezy i szkolnego nauczania religii, zaprezentowano kwestie związane z dostosowaniem katechezy do wieku katechizowanych i wymagań osób niepełnosprawnych, przedstawiono także zalecenia dotyczące formacji do posługi katechetycznej. Wskazano też brak odniesienia do niektórych problemów. Na zakończenie, w oparciu o przeprowadzone badania, sformułowano wnioski i postulaty.

Słowa kluczowe: Archidiecezja Warmińska, Dyrektorium ogólne o katechizacji, katecheza, nauczanie religii, dokumenty katechetyczne

STATUTES I(XIV) OF ARCHIDIOCESAN SYNOD OF WARMIA IN VIEW OF CHOSEN INDICATIONS FROM 1997 GENERAL DIRECTORY FOR CATECHESIS

Summary

In this article many crucial guidelines regarding catechisation that were taken from General Directory for Catechesis were analyzed and compared to statutes of The Archdiocese Synod of Warmia. This text mentions problems with the first process of transmitting of the gospel and initial catechesis, forms of regular catechesis as well as relations between catechesis and religious education in schools. It also rises issues such as: adjusting catechesis to age groups, disabled peoples' needs and catechists' formation. Finally, there are conclusions and postulates, formed according to a previously conducted research.

Key words: Archdiocese of Warmia, General Directory for Catechesis, Catechesis, religious education, catechistic documents

STATUTI DEL I(XIV) SINODO DELL'ARCHIDIOCESI DI WARMIA
E SELEZIONATE INDICAZIONI DEL DIRETTORIO GENERALE
PER LA CATECHESI (1997)

Riassunto

S'è analizzata una serie di importanti raccomandazioni per la catechesi che formula il Direttorio Generale per la Catechesi e le abbiamo confrontate con gli statuti del I(XIV) Sinodo dell'Arcidiocesi di Warmia. L'articolo presenta il problema del primo annuncio del Vangelo e la catechesi di iniziazione, descrive le forme della catechesi e il rapporto fra la catechesi e la lezione di religione a scuola, presenta pure i problemi relativi all'adattamento della catechesi all'età di catechizzati e le esigenze delle persone con disabilità nonché le raccomandazioni per la formazione catechetica. Esso inoltre evidenzia una mancanza di riferimento ad alcuni dei problemi. Alla fine, sulla base degli studi, si formula le conclusioni e le proposte.

Parole chiave: L'arcidiocesi di Warmia, il Direttorio Generale per la Catechesi, la catechesi, la lezione di religione, documenti catechetici

Bibliografia

- Bielinowicz A., *Ogłoszenia katechetyczne. Konferencja księży dziekanów*. 1 grudnia 2016, Teczka: Ogłoszenia WNK, Archiwum Wydziału Nauki Katolickiej w Olsztynie.
- Dullak K., *I(XIV) Synod Archidiecezji Warmińskiej (2006–2012). Misja Kościoła Warmińskiego w dziele Nowej Ewangelizacji*, „Studia Koszalińsko-Kołobrzeszkie” 20(2013).
- Kodeks Prawa Kanonicznego.
- Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium Ogólne o Katechizacji*, Poznań 1998.
- Szczurek B., *Projekt statutów Komisji Wychowania i Nauczania z dnia 22 kwietnia 2010 roku*, Archiwum Wydziału Nauki Katolickiej, Teczka: I Synod Archidiecezji
- Szczurek B., *Protokół z III posiedzenia Komisji Wychowania i Nauczania z dnia 09.06.2007 roku*, Archiwum Wydziału Nauki Katolickiej, Teczka: I Synod Archidiecezji Warmińskiej.
- Szczurek B., *Protokół z posiedzenia Komisji Wychowania i Nauczania z dnia 21.02.2009 roku*, Archiwum Wydziału Nauki Katolickiej, Teczka: I Synod Archidiecezji Warmińskiej.
- Szczurek, *Protokół z IV posiedzenia Komisji Wychowania i Nauczania z dnia 15.09.2007 roku*, Archiwum Wydziału Nauki Katolickiej, Teczka: I Synod Archidiecezji Warmińskiej.
- Ziemia W., *Słowo wstępne*, w: *I(XIV) Synod Archidiecezji Warmińskiej (2006-2012). Misja Kościoła Warmińskiego w dziele Nowej Ewangelizacji*, red. W. Nowak, P. Rabczyński, L. Świto, Olsztyn 2012.